

Незважаючи на ці виклики, Україна продовжує робити значний прогрес у напрямку інноваційного розвитку. Зусилля уряду спрямовані на стимулювання інноваційної активності шляхом надання податкових стимулів, покращення законодавчого середовища та залучення іноземних інвестицій. Критично важливим є продовження цих зусиль та подолання викликів, якими Україна стикається на шляху до інноваційного майбутнього.

Існують перспективні напрямки для застосування інновацій. Зокрема, рекомендується запровадити дієві механізми стимулювання зацікавленості у впровадженні нововведень на рівні крупних підприємств. Це може сприяти збільшенню обсягу державного фінансового забезпечення інноваційної діяльності та наукових розробок.

Також важливо організувати спільну роботу вищих навчальних закладів та підприємств за принципами бізнес-інкубаторів. Це може створити умови для розвитку інфраструктури, яка здатна забезпечити всебічну підтримку інноваційних процесів.

Важливо врахувати, що малі підприємства є важливою складовою частиною ринкової економіки та невід'ємною частиною механізму конкуренції. Вони надають ринковій економіці гнучкість, мобілізують капітал і виробництво.

В цьому контексті, розвиток підприємництва є стратегічним завданням для реформування економічної політики. З урахуванням цього, можна зробити висновок, що шляхи до вирішення проблем інноваційного розвитку попри всю складність є доступними та можливими для реалізації.

Отже, інноваційний прогрес підприємств в Україні є ключовим для економічного розвитку. У 2023 році інноваційний розвиток був визначений декількома важливими тенденціями, але також зустрівся з рядом викликів. Для подальшого інноваційного розвитку підприємств в Україні необхідно зосередитися на таких напрямках як підтримка бізнесу, розвиток людського капіталу, фінансування, стратегічне планування, сприяння конкуренції та реформування економічної політики. Завдяки активному інноваційному прогресу підприємств, Україна має шанси зайняти лідерські позиції на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. *Міністерство економіки України*. 2023. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti> (дата звернення: 28.10.2023).

2. Global Innovation Index. *WIPO*. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/ (дата звернення: 28.10.2023).

3. Радчук Т. М. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку економіки України. *Право та державне управління*. 2020. №6. С. 222-226 URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2020/36.pdf (дата звернення: 29.10.2023).

4. Гавриш О. А., Черняк Г. М. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств. *Економічний вісник. НТУУ "КПІ"*. 2014. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/790> (дата звернення: 30.10.2023).

5. Кіпень С. С., Дунська А. Р. Інновації як передумова підвищення ефективності діяльності підприємства. *Збірник тез доповідей за матеріалами IV міжнар. наук.-практ. конф. «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»* (м. Київ, 20 квітня 2023 р.), Київ, 2023. С. 127-128. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc> (дата звернення: 31.10.2023).

УДК 339.5

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗА ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Петрів І.М., к. н. держ. упр., доцент кафедри менеджменту, адвокат

**Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна**

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне військове вторгнення на територію України збройними формуваннями держави-агресора російської федерації. Зазначена подія викликала регламентовану чинним законодавством реакцію з боку керівництва держави – введення воєнного стану та оголошення мобілізації. Фактично розпочалася війна, що поставила низку викликів перед громадянами, державними органами та бізнесом. Одним із питань, що постало після того як країна оговталася та бізнес почав відновлювати свою діяльність, є дотримання валютного законодавства при виконанні зобов'язань за імпортними операціями.

До почату військової агресії російської федерації українськими компаніями укладено та виконувалось десятки тисяч контрактів імпорту товарів на територію України. Відповідно, з початком війни, виконання зобов'язань за такими контрактами було припинено з об'єктивних причин. Найбільш відчутною для бізнесу стала блокада українських портів, що поставило під питання можливість доставки замовлених та завансованих товарів, що вже знаходилися в дорозі та подальшу можливість користування морським логістичним маршрутом. Зазначені обставини змусили українські компанії шукати альтернативні шляхи імпорту товарів, зокрема автомобільним транспортом через європейські порти.

Слід відзначити, що певна невизначеність тривала на протязі декількох перших місяців повномасштабного вторгнення, а потім ще декілька місяців знадобилося на перелаштування українського бізнесу на роботу в нових реаліях, що позначилось на настанні строків відповідальності за договірними зобов'язаннями та за чинним законодавством.

Зокрема, за результатами перевірок дотримання валютного законодавства імпортерами, податковими органами складаються акти перевірки а в подальшому податкові-повідомлення рішення з нарахуванням пені за прострочення виконання умов зовнішньоекономічних контрактів.

Таким чином питання відповідальності за порушення валютного законодавства за імпортними операціями в період дії воєнного стану є надзвичайно актуальним.

Метою цього дослідження є аналіз підстав настання відповідальності за порушення валютного законодавства за імпортними операціями, повноваження державних органів та інших установ з цих питань, механізми звільнення від відповідальності за вказані порушення.

Відповідно до вимог п.1, 3 ст.13 Закону України від 21.06.2018 року «Про валюту і валютні операції» (далі – Закон), з урахуванням пункту 21 розділу II Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затвердженого Постановою Правління НБУ від 02.01.2019 №5, із змінами і доповненнями, встановлено, що граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів становлять 365 календарних днів (а за операціями здійсненими з 05 квітня 2022 року – 180 днів).

Відповідно до пп. 1 п. 3 Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. № 7 (далі – Інструкція № 7), валютою платежу є будь-яка валюта, у якій згідно з умовами договору здійснюють оплату товару.

Пункт 5 Інструкції № 7 передбачає обов'язковість здійснення валютного нагляду тією банківською установою, яка безпосередньо забезпечує здійснення розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів резидента, які передбачають розрахунки у грошовій формі.

Після митного оформлення товарів, банківська установа через яку здійснювалась валютна операція, отримує від спеціально уповноваженого органу електронний реєстр увізних і вивізних митних декларацій (МД), який, зокрема, містить інформацію про здійснення

господарської операції (п. 19 Інструкції № 7). Саме аналіз інформації, зазначеної в МД, дає змогу відповідному банку контролювати процес виконання резидентом України валютного законодавстві та у разі виявлення порушень – інформувати Національний банк України (ст. 10 Закону).

Відповідно до пункту 111.2 статті 111 Податкового кодексу України (далі – Кодекс) фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства встановлюється та застосовується згідно з цим Кодексом та іншими законами. Фінансова відповідальність, що встановлюється згідно з цим Кодексом, застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів).

Фінансова відповідальність, що встановлюється згідно з іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, може застосовуватися у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені.

Таким чином, Національний банк України після отримання інформації про порушення строків розрахунків при виконанні зовнішньо-економічного контракту інформує податкові органи про виявлені фінансові порушення.

Відповідно до п.п. б) п.п.69.2 п. 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового Кодексу України від 02.12.2010 №2755-VI із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 12 травня 2022 №2260-IX (набув чинності з 27.05.2022), розпочинаються документальні позапланові перевірки платників податків, за якими отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником валютного законодавства в частині дотримання граничних строків надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями.

Як зазначалося вище, через військові дії та блокаду морських портів, закриття частини кордонів України, низка компаній з об'єктивних причин не могла вкластися в зазначений строк щодо обов'язку імпортувати на митну територію України товари за зовнішньоекономічними контрактами, за якими була внесена передоплата або 100% оплата. Особливо болюче це питання постало перед імпортерами товарів з країн Латинської Америки, Китаю, Канади США тощо, оскільки потрібно було шукати нові логістичні маршрути, що в сучасному світі не завжди можна зробити оперативно.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 на території України введено воєнний стан – особливий правовий режим, що передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Важливо зауважити, що Торгово-промисловою палатою України (далі - ТПП України), на її офіційному сайті було оприлюднено лист № 2024/02.0-7.1, яким повідомлено, що :

- військова агресія російської федерації проти України є форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили).

- зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними для суб'єктів господарської діяльності по зобов'язанням, виконання яких настало згідно з умовами законодавчих актів, і виконання яких стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин.

- задля спрощення процедури засвідчення форс-мажорних обставин, вказаний лист ТПП слід вважати загальним офіційним листом щодо засвідчення форс-мажорних обставин, і його можна роздрукувати в якості відповідного підтвердження.

Разом з тим, зазначений вище лист ТПП України носить інформаційний характер, не містить будь-якого зобов'язуючого змісту та може бути аргументом лише при переговорах контрагентів з питань виконання зобов'язань за договором. Більше того, форс-мажорні

обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні скаржник, який посилається на них як на підставу неможливості належного виконання зобов'язання, повинен довести їх наявність не тільки самих по собі, але і те, що вони були форс-мажорними саме для даного конкретного випадку. Така правова позиція викладена у постановках Верховного Суду від 23.02.2022 № 922/2897/21, від 04.06.2022 № 922/2394/21.

Тому, податковий орган, отримавши інформацію про порушення строків розрахунків при виконанні зовнішньо-економічного контракту відповідно до вимог чинного законодавства видає наказ про документальну позапланову перевірку платників податків та витребує документи та докази, що підтверджують чи спростовують наявність порушень валютного законодавства.

Якщо дійсно сталося прострочення платежів чи поставки товарів за зовнішньоекономічним контрактом саме у зв'язку з форс-мажором, то під час проведення перевірки необхідно надати податковому органу всі підтверджуючі документи належності виконання зобов'язань за контрактом (митні декларації, товаро-транспортні накладні, листування з контрагентом тощо). Однак, на практиці, податковим органом не береться до уваги посилення на форс-мажорні обставини, засвідчені вищевказаним листом ТПП України та, як правило, складається акт перевірки із розрахунком пені за недотримання валютного законодавства у розмірі 0,3 % від суми невиконаного зобов'язання за кожний день прострочення. Максимальний розмір нарахованої пені не може перевищувати 100 відсотків суми операції, непроведеної або проведеної з порушенням вимог валютного законодавства.

Як було зазначено, форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру і суб'єкт, який на них посилається, повинен довести їх наявність не тільки самих по собі, але і те, що вони були форс-мажорними саме для даного конкретного випадку, тобто для виконання зобов'язань за конкретним контрактом, а якщо це не разовий контракт, а, наприклад, контракт на поставку товарів, то – довести причини прострочення виконання зобов'язань (імпорту товарів) за кожним окремим платежем за цим контрактом.

Тому, якщо податковий орган розпочав документальну позапланову перевірку дотримання валютного законодавства на підставі повідомлення банку про таке порушення, то суб'єкту господарювання, який обґрунтовує допущення порушень з причин форс-мажорних обставин, а саме – військові дії, блокада, військовий конфлікт, то такому суб'єкту господарювання доцільно звернутися до ТПП України або регіональної ТПП із відповідною заявою. Відповідно до вимог статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності.

Отримання такого сертифікату дозволить суб'єкту господарювання обґрунтувати свою позицію перед податковим органом та уникнути відповідальності, оскільки п. 112.8. ст. 112 Податкового кодексу України визначає обставини, що звільняють від фінансової відповідальності за вчинення податкових правопорушень та порушення іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Такими обставинами, відповідно до пп.112.8.9. п.112.8 ст. 112 Податкового кодексу України, зокрема є: вчинення діяння (дії або бездіяльності) внаслідок обставин непереборної сили (форс-мажору).

Розглянемо питання отримання сертифікату про форс-мажорні обставини для випадку прострочення виконання зобов'язання за зовнішньоекономічним договором резидентом-імпортером.

Відповідно до Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) затвердженого Рішенням президії ТПП України №40(3) від 15.07.2014 суб'єкт господарювання може звернутися до ТПП України або будь-якої регіональної палати ТПП із заявою про засвідчення форс-мажору за конкретним зобов'язанням. У випадку що розглядається – це Заява про засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної

сили), які унеможливили виконання обов'язків (зобов'язань) для суб'єктів господарювання/фізичних осіб за законодавчими та іншими нормативними актами України.

До заяви суб'єкт господарювання зобов'язаний додати документи, які стали причиною допущення порушень (обставини форс мажору), документи, що підтверджують вжиття заходів з недопущення порушень та документи, що підтверджують причинно-наслідковий зв'язок між обставинами непереборної сили та неможливістю виконати зобов'язання в строк.

Документами, що стали причиною допущення порушень (обставини форс мажору) у випадку, що розглядається є Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022; Постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2022 №183-р «Про встановлення рівня охорони у морських та річкових портах України, портових засобах, суднах, які мають право плавання під Державним прапором України»; копія листа Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. Також, додатково можна подати копію листа Мінінфраструктури від 02.03.2022 №933/46/14-22 (якщо доставка товарів на митну територію України здійснювалась морським транспортом), розпорядження Кабінету Міністрів України про тимчасове закриття пунктів пропуску, тощо. Тобто, це має бути документальне підтвердження настання обставини непереборної сили (з вказівкою на початок (час, дата), охоплення (в даному випадку на всій території України) та закінчення (в даному випадку триваюче).

Документами, що підтверджують вжиття заходів з недопущення порушень та наявність причинно-наслідкового зв'язку між обставинами та форс-мажором можуть бути: листування між контрагентами; листування з перевізниками чи морськими агентами з приводу строків та обставин доставки товарів; листування з державними установами чи підприємствами, які засвідчують певні дії чи обставини, що мають значення для виконання валютних зобов'язань; будь-які офіційні виписки, довідки, роз'яснення тощо. Тобто, документальна інформація, яка свідчить про вжиття заходів суб'єктом господарювання, щодо недопущення порушень валютного законодавства.

Отриманий сертифікат про форс мажорні обставини є ґрунтовним доказом, який є основою оскарження податкового-повідомлення рішення в адміністративному чи судовому порядку.

Відповідно до ч.2 ст.19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до ст. 112 Податкового кодексу України: 112.1. Особа може бути притягнута до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення за умови наявності в її діянні (дії або бездіяльності) вини, крім випадків, передбачених цим Кодексом. 112.2. Особа вважається винною у вчиненні правопорушення, якщо буде встановлено, що вона мала можливість для дотримання правил та норм, за порушення яких цим Кодексом передбачена відповідальність, проте не вжила достатніх заходів щодо їх дотримання.

Вжиті платником податків заходи щодо дотримання правил та норм податкового законодавства вважаються достатніми, якщо контролюючий орган не доведе, що, вчиняючи певні дії або допускаючи бездіяльність, за які передбачена відповідальність, платник податків діяв нерозумно, недобросовісно та без належної обачності.

Відповідно до п.п. 112.7 ст. 112 Податкового кодексу у разі якщо контролюючий орган не доведе, що платник податків мав можливість для дотримання правил та норм, за порушення яких цим Кодексом передбачена відповідальність, проте не вжив достатніх заходів щодо їх дотримання, платник податків не може бути притягнутий до відповідальності за таке порушення. Положення цього пункту застосовуються виключно в разі, якщо умовою притягнення до фінансової відповідальності за податкове правопорушення є наявність вини платника податків.

Таким чином, наявність підтверджених ТПП України форс-мажорних обставин, відповідно до пп.112.8.9. п.112.8 ст. 112 Податкового кодексу України та п. 6 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції», звільняють особу від відповідальності за порушення

вимог п. 3 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 №2473-VIII та нарахування пені за ч.5 ст.13 зазначеного Закону.

Український бізнес в умовах війни опинився в надзвичайно складних умовах. Нажаль, в частині особливостей процедури доведення форс-мажорних обставин за імпорнтними чи експортними операціями, держава жодним чином не змінила законодавчих вимог на період воєнного стану. Навіть рекомендаційні листи чи вказівки з боку Уряду та ТПП України, ніяким чином не змінили відношення контролюючих органів. Таким чином, питання пов'язані з доведенням форс-мажорних обставин чи інших обставин, що спричинені воєнною агресією, під час здійснення імпорнтних операцій, мають бути переглянуті державою та бути спрямованими на поліпшення можливостей вітчизняного бізнесу.

УДК 338.48-6:005:339/9(045)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАЙВОРОНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Пошенко Ю.В., заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, Гайворонська міська територіальна громада, Гайворон, Україна

e-mail: yulia.poshenko@gmail.com

Ситник О.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання

e-mail: sytnykuman@gmail

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна**

Одним з основних результатів децентралізації в Україні стала передача на рівень територіальних громад відповідальності за власний розвиток, що вимагає комплексного підходу до управління активами у громадах і визначається значними розбіжностями у поглядах та думках експертів і науковців. В умовах системних реформ, які стимулювали посилення ролі та розширення функцій місцевого самоврядування, це питання набуло особливої актуальності.

Поширення набула ідея управління природними ресурсами за участі місцевих громад, яка, попри різні напрями реалізації на практиці, ґрунтується на чітко визначених принципах (субсидіарності, стійкості, справедливості, підзвітності, ефективності, активності, адаптивності, екологічної відповідальності, інклюзивності). Якісне управління природними активами на рівні територіальних громад пов'язана з повноваженнями органів управління у сфері надання якісних публічних послуг, зокрема розвитку туризму [2, 5].

В Україні об'єднання громад, не дивлячись військовий стан, створює поки що передумови для такого подальшого розвитку економіки, і цим базисом є розбудова інфраструктури, яка не можлива без землі, території, населення.

Сталий розвиток вимагає чіткого підходу до використання ресурсів. Упродовж останніх років спостерігалось зростання туристської активності населення, проте, враховуючи наслідки пандемії COVID 19, повномасштабні військові дії на території України, залишаються проблеми подальшого залучення місцевих ресурсів для розвитку туризму. У співпраці місцевих громад із природоохоронними та науковими установами відповідного профілю, закладами освіти та об'єктами соціальної інфраструктури можна очікувати успішного розвитку туризму на окремій території, завдяки об'єктам, які ще не знайшли належного використання внаслідок віддаленості від великих адміністративних центрів й відносно ускладненої транспортної доступності, а також, через брак інформації й популяризації [3,4,5].